

VAQIF YUSİFLİ,
filologiya elmləri doktoru

"DAĞLAR MƏNİM ÜRƏYİMDƏ"

(MƏMMƏD ASLAN-80)

Tələbəklik illərində ən çox sevdiyim şeirləri bir neçə iri dəftərə köçürür, hara üz tutur-dumsa, o dəftərləri də özümə aparırdım. Mənə elə gəlirdi ki, onlar itşə, bir xəzinəni itirmiş olaram. illərdən bəridir onları saxlayıram. Mənim bir tənqidçi kimi, lap elə yaxşı bir oxucu kimi şeirə, poeziyaya məhəbbətim də o dəftərlərdən başladı. Və o dəftərlərin birində Məmməd Aslanın da bir şeiri var:

*Əlvan gül dənizi, çiçək dənizi,
Ətirli dalğalar dizimdən mənim.
Getməz bu dağların göyçək dənizi
Ürəyimdən mənim, gözümdən mənim.*

Məmməd Aslanın "Çiçək dənizi" şeiri

bu misralarla başlayır və son misrasına qədər xalq şeirindən gələn bu xoş hava, bu ahəng səni öz cazibəsində saxlayır.

Mən Məmməd Aslanı xalq şeiri ənənələrinə sadıq qalan, bu yoldan dönməyən və şeirlərində də bu ənənələrə təzə cizgilər atıran bir şair kimi tanıyıram.

*Yönəldim bulağa:bir qurtum içim;
Cığır fərşə dönüb, gül əlçim-əlçim.
Bəs necə tapdayım, bəs necə keçim?-
Min naxış pozular içimdən mənim.*

Bu şeiri izah etməyə, oradakı poetik naxışları incələməyə dəyərmi? Zənnimcə, yox! Bizim "postmodernist"lərdən biri sür-realistlərdən misal götürüb deyir ki, "XX əsrin başlanğıcına qədər EŞİTMƏ şeirin keyfiyyətini müəyyən edirdi, 20-ci illərdən sonra isə GÖRMƏ ön sıraya keçir." Sonra izahat verib deyir ki, beləliklə, söz sənəti rəssamlıqla qovuşur. Obrazlar görünməlidir-bu zaman sözlər hərəkətə çevrilir.Yəni zibil haqqındı yazırsansa, həmin şeirdən çürüntü iyi gəlməlidir, ətirdən yazırsansa, şeir ətir iyi verməlidir. Oxucu hətta şeiri oxuyub onu dadmalıdır ki, buradan hansı xəreynin iyi gəlir və s.

Məncə, bu fikirlərin bizim poeziyaya dəxli yoxdur. Azərbaycan şeiri üzərində nə cür eksperiment aparılsa belə yenə öz milli mentalitetini saxlayır və əlbəttə, saxlayacaq. O ki qaldı GÖRMƏ məsələsinə, söz sənətinin rəssamlıqla qovuşmasına, Məmməd Aslandan misal gətirdiyim iki bənddə söz rəsmilə birləşməyibmi? Sadəcə, hissələrin, duyğuların sözdə ifadə olunan rəsmləridir bu misralar. Şeirin sonrakı iki bəndinə diqqət edək:

*Yamacı çağırırdım, dağı səslədim,
Cavab gələr deyə ümid bəslədim,
Bir coşub-çağlayan nəğmə istədim:
Kəkliklər çıxmadı sözümdən mənim.*

*Qurşağı çəməndə sancılıb göyün,
Çiçəklər nəzəndə, quşlar ərköyün,
Ürəyim yaylaqda itibdi bu gün,
Xəbərim olmayıb özümdən mənim.*

Ümumilikdə, M.Aslanın bu qoşması bizim ustad qoşmaçılardan yazdıqları ilə bir sırada durur deyirəm. Məmməd Aslan Azər-

baycan təbiətinin ən mahir tərənnümçülərindən biridir. Bizdə "təbiət şairi" ifadəsi tez-tez işlənir, amma bəzən bu ifadəni ehtiyatsız, kimə gəldi paylayırlar. Məncə, Səməd Vurğundan və Hüseyn Ariflə bir sırada Nəbi Xəzrinin, Məmməd Arazın, Musa Yaqubun, Hüseyn Kürdoğlunun, Sərdar Əsədinin və bir də Məmməd Aslanın bu adı daşımağa daha çox haqqı var. Söhbət ondan getmir ki, adlarını çəkdiyim bu şairlər təbiətin dilini bilir. Yox! Təbiəti bil-mək hələ təbiət şair olmağa əsas vermir. Fikrimcə, təbiətdən cəmiyyətə, cəmiyyətdən də təbiətə boylanan şairləri təbiət şairi adlandımaq olar. Bax bu harmoniyanı şeirlərində əks etdirən şairlərimizin sayı çox deyil.Təbiət şairlərində insanla təbiət ayrılmazdır, "təbiət düşünür" (H.Arif).

*Bir tifildim, aləmdim,
Çiçəyinə bələndim,
Bulağından bal əmdim-
Mənim şəhdim, şirəmdim.*

*Ürəyim axar çayda,
Uyuyur bu laylayda,
Dəlidağ özü boyda
Kəklikotum, zirəmdim.*

*Ən qəlbi dağa çatdım,
Kəhkəşana ip atdım,
Topa ulduz qopartdım;
Çəməndə-çiçək zər əmdim.*

*Nə gözəl avaz idi!-
Xəyalım ayazıdı.
Tərtər-Şəmsir sazıdı,
Bulaq-mənim cürəmdim.*

*Yenə çiçək fəslidi,
Hava gül nəfəslidi.
Bu dağlar-Xan Əslidi,
Məmməd-Yanığ Kərəmdim.*

Məmməd Aslanın belə gözəl şeirləri çoxdu, hamısında da gülün, çiçəyin, dağın, qayanın, çayın, bulağın insanlaşdığını və insanın da çiçəkləşdiyini, qayalaşdığını görərsən.Həmin şeirin adı "Kəlbəcər"dir.Mən Kəlbəcəri görməmişəm. Amma Məmməd Aslanın bir çox şeirlərində Kəlbəcəri də, onun dağlarını da, çöllərini, güllərini, yaylaqlarını da gördüm. Məmməd Aslanın şeirlərində olan səliqə, duruluq, saz səsinin ahəngi onun bina-dan təbii şair olduğuna misal-dır. Onun bir şeiri digəri ilə müqayisədə poetik səviyyəyə müxtəlif ola bilər, amma hər şeirində o dağlardan əsən küləyin, o çaylardan gələn qıcılının, oradakı yağışın, dumanın, payız yarpaqlarının özünü görərsən. Bu dediklərim bəlkə də onun poeziyasının bədii dəyərini ifadə etmək üçün azdır.

1990-cı ili xatırlayıram. Qanlı yanvar gününü. İyirmi doqquz il keçib o qanlı yanvardan, amma içimizdən o qan hələ çəkilməyib. Məmməd Aslan işlədiyim "Azərbaycan" curnalı redaksiyasına gəldi. Bir şeir gətirdi. Və bir də "Gerçəkləşən Qorxulu nağıllar" yazısını. İyirmi doqquz ildə Qanlı Yanvarla bağlı poetik haray, fəryad hələ də davam edir, o şeirləri, poemaları, publisistik yazıları

bir yerə cəm eləsən, neçə cild kitab yaranar. Onların çoxunun bədii səviyyəsi ilə işim yox.

Demək istəyirəm ki,

o yazıların başında həmişə nümunə və örnək gətiriləsi üç-dördü var ki, biri Məmməd Aslanın şeiridir. Və o şeir tək-cə Məmməd Aslanın deyildi, o şeiri Azərbaycan Xalqı yazmışdı:

*Qərənfil-şəhid qanı:
Ağla, qərənfil ağla!
Ağla, inlət dünyanı:
Ağla, qərənfil, ağla!*

*Cavanlara qıydılar,
Tanklar altı qoydular-
Qanım içib doydular,
Ağla, qərənfil, ağla!*

*Bu günahsız qanlara,
Bu didilmiş canlara,
Bu cansız cavanlara
Ağla, qərənfil, ağla!*

Bircə bu şeirlə də Məmməd Aslan poeziyamızda yaşayır.

Bu yazı mənim M.Aslan haqqında ürək sözlərimdi və əgər elmi-filolocii bir yazı yazsaydım, mən M.Aslanın şeir dilinin səlisliyini, oradakı bədii təsvir vasitələrinin əlvanlığı, xalq dilindən düzüm-düzüm gələn sözlərin onun şeirlərində necə də poetik cildə qazandığı barədə söz açardım. Təbii ki, M.Aslanın ulu aşiq sənətindən, xalq poeziyasından göbüb-götürdüklerini, Ələsgərə, Dədə Şəmsirə tək-cə ənənə baxımından deyil, poetik ruhca da nə qədər doğma olduğunu misallarla sübuta yetirərdim. Və bir də onu qeyd edərdim ki, ənənəyə qırılmaz tellərlə bağlı olsa da, Məmməd Aslan müasir bədii tənqiddə malik şairdir, XX və XXI əsrin qoşmasını, gərayısını yazır. Qoşmanın, gərayılının şəklini çəkmir, özünü yaradır. Köhnə" havalarda təzə söz deyir. Çox həqiqətləri yazardım və əlbəttə, tənqid xatirinə tənqid kimi deməzdim ki, filan şeiri o biri şeirlərindən bir az gücsüzdür. Yox, bunu deməzdim. Sadəcə, bir şair ömrünün öz yolunu sonadək necə getdiyini izləyərdim və təbii ki, bu yolda qısa nəfəsdərmələr də olduğunu ehmalcə sezdirərdim. Məmməd Aslanla tez-tez görüşlərimiz olub. Hətta bir gün mənə və şair Zirəddin Qafarlına Sumqayıtda yaşadığı evinə qonaq çağırırdı. Stolun üstünə cə-cə araqı və qoz ləpəsi qoydu. Sonra türk şeirindən əzbər nümunələr söylədi. İki saat ərzində araqdan yox, Məmməd müəllimin oxuduğu o şeirlərdən məst olduq. Türk klassik və müasir poeziyasına bu qədər bələd ikinci bir adam görməmişəm.

M.Aslanın ilk şeir kitabı-"Dağ ürəyi" qarşımdadır. Oradakı şeirlərin yazıldığı illərdən çox uzaq düşmüşük. Amma o kitabdakı şeirlərin heç biri qocalmayıb.

*Lalə, nərgiz ləçəkləyər
Üstünə şəh çisəkləyər.
Qış günü də çiçəkləyər
Dağlar mənim ürəyimdə.*